

КРЕДИТ ТАЪЛИМ ТИЗИМИНИ ЖОРИЙ ЭТИШДА ПРОФЕССОР-ЎҚИТУВЧИЛАРНИНГ РОЛИ

Д.Х.Ашурова – таянч докторант

Ажсиниёз номидаги Нукус давлат педагогика институти

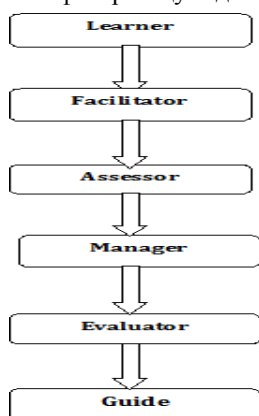
Таянч сўзлар: жаҳон таълим андозалари, педагогик маҳорат, модулли ўқитиш тизимида педагогик фаолият, ўқитувчиларнинг асосий вазифалари, ўқитувчининг баҳоловчи сифатидаги хусусиятлари

Ключевые слова: мировые образовательные стандарты, педагогическое мастерство, педагогическая деятельность в модульной системе обучения, основные задачи учителей, характеристика учителя как оценщика

Key words: world educational standards, pedagogical skills, pedagogical activity in the modular system of education, the main tasks of teachers, characteristics of the teacher as an evaluator.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев[4]нинг “Яна бир муаммони ҳал этиш ўта муҳим ҳисобланади: бу педагоглар ва профессор-ўқитувчилар таркибининг профессионал даражаси, уларнинг махсус билимларидир. Бу борада таълим олиш, маънавий-маърифий камолот масалалари ва ҳақиқий кадриятларини шакллантириш жараёнларига фаол қўмак берадиган муҳитни яратиш зарур”, – деган фикрлари муҳим аҳамият касб этади.

XXI аср глобаллашув, янги замонавий билимлар, технологик инновациялар ва улкан илмий ўсиш давридир. Таълим соҳаси мўжизавий тарзда ўзгариб бормокда. Таълим ва технология соҳасидаги тараққиёт рақобатнинг кучайишини таъминлаш билан бирга, ўқитувчиларнинг билим бериш вазифаларидан ташқари, яна бир қатор муҳим вазифаларни бажариши зарурлигини кўрсатиб берди. КЛ (Koneru Lakshmaiah) муҳандислик университети “Инглиз тили” кафедраси доценти К. Уша. Рани ва С.Арчана [5] ушбу вазифаларни қуйидагича тавсифлашади:

Ўқитувчи ўрганувчи сифати: (Learner)

Ўқитиш ва ўрганиш узлуксиз жараён бўлиб, ундаги стратегиялар авлоддан-авлодга фарқ қилиши мумкин. Гарчи таълим тизимида кўплаб ўзгаришлар кузатилаётган бўлсада, ўқитувчиларнинг асосий вазифалари ўзгаришсиз қолмокда. Ўқитувчининг вазифаси талабани таълим-синфдаги эҳтиёж ва илм олишни қондиришига ишонтиришидир. Ўқитувчи ўқувчилар билан мулоқот

қилишни режалаштиришдан олдин, ўқувчилар нуқтаи-назаридан ёндашишлари лозим. Агар ўқитувчилар ўқувчилар нуқтаи-назаридан ёндашган ҳола режа тузиб, таълим беришни бошласа, бу талабаларга маълумотларни тушунишда енгилликлар яратади.

• Фасилитатор (Facilitator)

Талабалар уларнинг ўқитувчилари улар ҳақида қайғуришларини ҳис қилишлари лозим ва шунинг учун ҳам ўқитувчилар талабаларнинг ҳар жабҳадаги энг яхши қўмақчисига айланишлари даркор. Фасилитатор ўқувчиларни мустақил таълим олишларига йўл-йўриқ кўрсатишлари ва қўллаб-қувватлашлари лозим. Ўқитувчилар ижтимоий, интеллектуал ва лингвистик ходисаларда ўқувчилар ҳаётини акс эттирадиган таълим муҳитини яратишлари зарур. Фасилитатор сифатида ўқитувчи уларнинг шахсий ўсиши учун мустаҳкам пойдевор қўйиши керак.

• Ўқитувчи баҳоловчи сифатида (Assessor)

Ўқитувчи сифатида ўз фикр-мулоҳазаларини(feedback) давомли тарзда баён этиб, уларни баҳолаш ўқувчилар билим олишининг муҳим воситаси бўлиб ҳисобланади. Ўқитувчининг вазифаси фақат ўқитиш билан чекланмайди. Баҳолаш ўқувчилар билимини яхшилашнинг самарали воситасидир.

Ўқитувчининг баҳоловчи сифатидаги хусусиятлари қуйидагилардан ташкил топиши лозим:

- Адолатли бўлиш

- Ўзига бўлган ишонч ва етакчилик қобилияти
- Тартибни ҳис қилиш ва режалаштира олиш қобилияти
- Ўз олдига қўйган вазифаларга диққатни жамлай олиш қобилияти
- Талабалар билан самарали мулоқот қила олиш қобилияти

Ўқитувчи бошқарувчи сифатида (Manager)

Ўқитувчининг бошқарувчилик роли синфни бошқаришда муҳим аҳамият касб этади. Ўқитувчи белгиланган вақт ичида дарсларни ўтказиши ва академик саволларни ёритиб бера олиши лозим.

Тажрибали педагог вақтни ўз тажрибасига кўра бошқариши мумкин. Ўқитувчининг асосий механизмлардан фойдаланган ҳолда синфни мукамал бошқара олиши ўқиш ва ўқитиш усулларининг муваффақиятига олиб келади.

• Ўқитувчи баҳоловчи сифатида (Evaluator)

Ҳамма биладики, ўқитувчининг муваффақиятида баҳолаш муҳим роль ўйнайди. Баҳолаш бу ўқувчиларнинг ўқиш самаралорлигига баҳо бериш ва баҳолашнинг стандартлаштирилган жараёни. Талаба йўл қўйилган ҳатолар орқали маълум бир билимлар мажмуига эга бўлиши мумкин. Баҳоловчи талабанинг заиф томонларига эмас, аксинча уларнинг ютуқларига эътибор қаратиши лозим.

• Ўқитувчи раҳбар сифатида (Guide)

Ўқитувчи ўқувчиларга инглиз тилини ўқитишда турли вазифаларни амалга оширади. Ушбу вазифалар қуйидагилар: Ўрганувчи, баҳоловчи, қўмаклашувчи, бошқарувчи ва ҳоказо. Ушбу вазифаларни амалга ошириб, ўқитувчи ўқувчиларнинг келажагини шакллантиришда идеал раҳбар (guide)га айланади.

Бугунги кунда юртимиз олий таълим тизимини ислоҳ қилиш, уни жаҳон таълим андозалари асосида қайта қуриш кераклиги долзарб масалалардан бири бўлиб турибди. Таълим самарадорлигини ошириш учун таълим тизимини ислоҳ қилиш, сифат даражасини ошириш ва бу борада дунёнинг илғор олий таълим ташкилотлари билан ҳамкорликни йўлга қўйиш мақсадга мувофиқдир. Дунёнинг турли бурчакларида қўлланилаётган модулли ўқитиш тизими замонавий таълимнинг энг такомиллашган шаклларида бири ҳисобланиб, бугунги кунда дунёнинг илғор давлатлари ўртасида ижтимоий, иқтисодий ва маданий соҳаларда ўзаро келишувга эришиш ва ҳамкорликни йўлга қўйишнинг самарали йўлларида бири ҳисобланади.

Дунёда энг кенг тарқалган кредит таълим тизимлари қуйидагилар:

- АКШ кредитларни жамғариш тизими - USCS;
- Бирлашган Қироллик кредитларини тўплаш ва ўтказиш тизими - CATS;
- Европа кредит трансфери тизими - ECTS;
- Осиё ва Тинч океани кредит ўтказмалари тизими - UCTS.

Таълимнинг кредит технологиясини ташкил этиш зарурати ва имконияти қуйидаги омиллар билан чамбарчас боғлиқ:

1. Сифатли таълим олиш бўйича чекловлар (хусусан, чекка ҳудудларда таълимнинг чекланганлиги, таълимнинг қимматлиги, ўқиш вақтининг чекланиши ва бошқалар)

2. Олий ўқув юртлари, малака ошириш марказлари

ва бошқа турдаги таълим муассасалари имкониятларидидаги чекловлар;

3. Таълим нуфузининг ошиши ва мутахассисларни қайта тайёрлаш зарурати туфайли сифатли таълим олишни хоҳловчилар сонининг ортиши [3]

Ўқитишнинг кредит тизими жорий этилиши қуйида берилган тамойилларни тақозо этади:

- Ўқув жараёнини ташкил этиш, ўқувчилар билимини назорат қилиш тамойилининг ўзгариши;

- Педагоглар таълим траекторияси индивидуаллаштирилишига эришишни таъминлайдиган ходимлар таркиби ва услубий мажмуа фаолиятининг норматив-ҳуқуқий асосларини янгидан қўриб чиқиш;

- Ўқув траекторияларининг танловчанлигини инобатга олиб, талабалар гуруҳларини тузиш механизмини ва ўқитувчилар ўқув юқламаларини тақсимлашни такомиллаштириш;

- Олий таълим ташкилотлари ходимлари меҳнатига ҳақ тўлаш ва моддий рағбатлантириш тамойилига ўзгартиришлар киритиш;

- Ўқув жараёнини ахборотлаштиришнинг юқори даражаси;

- Талабаларнинг курслар бўйича дарсликлар ва ўқув материаллари, шунингдек техник воситалар ва олий таълим ташкилотлари моддий-техник базасини бойи-тишининг амалдаги стандартларини ўқитишнинг кредит-модуль тизими талаблари асосида мувофиқлаштириш.

Кредит тизими-талаба ўрганаётган ҳар бир фан “кредит баллари” деб аталадиган маълум миқдордаги кредит бирликларига мос келадиган тизимдир. Кредит балларининг умумий ҳажми талабага маълум бир даража (бакалавр ёки магистр) ни қўлга киритиш имконини беради. [2]

Кредит баллари – бу талабанинг машғулот жараёнида бажарган ишини баҳолашнинг баъзи бир шартли ўлчов бирликлари бўлиб, улар турли кўрсаткичлар бўйича ҳисобланади, масалан, талабанинг аудиториядаги ишининг ҳажми, талабанинг умумий иш ҳажми ва бошқалар. Ҳар бир кредит тизимининг ўзига хос хусусиятлари айнан шу кўрсаткичлар билан белгиланади.

У талабаларнинг билим ва кўникмаларини шакллантириш, таҳлилий ва мантикий фикрлаш салоҳиятини яхшилашга йўналтирилган курслар мажмуи бўлиб ҳисобланади. Модулли ўқитиш тизимида аудитория машғулотлари сезиларли даражада қисқартирилиб, мустақил таълимга урғу берилади. Демак, ўқитувчи ўқув жараёнини ташкиллаштиради, жонли, видео ҳамда аудио маърузалар ўқийди, талабанинг фаолиятини мувофиқлаштиради ва назорат қилади. Талаба эса мавзунини мустақил ўрганади ҳамда

Адабиётлар

1. Нигматов З.Г., Шакирова Л.Р. Теория и технологии обучения в высшей школе.
2. Маджидов Х., Хабибов С.Х., Мирзоев Р. Р. Кредитная технология обучения и повышение качества подготовки бакалавров./Увопроси психологи и педагогик. Кургантубинского государственного университета. 2009. № 4.
3. Цейкович К.Н., Ворожейкина О.Л., Тарасюк Л.Н. Использование зарубежного опыта при разработке государственных образовательных стандартов высшего профессионального образования (на примере США, ФРГ, Великобритании // Материалы XV Всероссийской научно-методической.
4. Мирзиёев Ш.М. “Танкидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қоидаи бўлиши керак”. –Тошкент: 2017. 45-6.
5. Archana S. (Assistant Professor, Department of English, KL University, Vaddeswaram, Vijavawada, India) and K. Usha Rani, Role of a teacher in English language teaching (ELT), International Journal of Educational Science and Research (IJESR), Vol. 7, Issue 1, Feb 2017, 1-4.
6. <http://plib.ru/pedagogika/lekci po pedagogike/lekci po pedagogike14.htm>

РЕЗЮМЕ. Ҳар бир педагогнинг асосий мақсади, аввало, педагогик маҳорати орқали ўз индивидуаллигини намоён этиш, интерфаол таълим методлари воситасида дарсларда мустақил фикрлаш маданиятини шакллантириш ва бу орқали талабалар фаоллигини ошириш масалаларидан иборатдир. Ўқув машғулотларини кредит-модуль тизими асосида ташкиллаштириш педагогларнинг ҳам ўқув жараёнидаги ролини сезиларли даражада оширади.

РЕЗЮМЕ. Основная цель каждого педагога – прежде всего проявить свою индивидуальность через свое педагогическое мастерство, сформировать культуру самостоятельного мышления на занятиях посредством интерактивных методов обучения и тем самым повысить активность учащихся. Организация учебных занятий по кредитно-модульной системе значительно повышает роль педагогов в образовательном процессе.

SUMMARY. The main goal of every pedagogue is first of all to show their individuality through their pedagogical skills, to form a culture of independent thinking in classes by means of interactive educational methods, and thereby to increase the activity of students. Organization of training sessions on the basis of the credit-module system significantly increases the role of pedagogues in the educational process.

берилган топшириқларни бажаради. Келинг, амалдаги таълим тизимимиз, яъни анъанавий ўқитиш тизими ва кредит модуль тизимидаги асосий фарққа тўхталаск:

Маълумки, анъанавий ўқитиш моделида ўқитувчи ўқув жараёнининг марказида туради ва маълумот тарқатишда муҳим рол ўйнайди. Аудитория машғулотлари эса ўқув жараёнининг асосий қисми бўлиб ҳисобланади. Модулли ўқитиш тизимида талабалар ўқув жараёнининг марказида бўлади ва улар мустақил тарзда таълим олишга йўналтирилади. Ўқитувчилар талабаларни ўқитиб, билим олишга ундайди, амалий кўникмасини ҳамда ҳар қандай шароитда ҳам мустақил қарор қабул қилиш қobiliятини шакллантиради. Демак, З.Г.Нигматов ва Л.Р.Шакирова таъкидлаганидек [1] замонавий педагог- бу барча янгиликларни қабул қилишга тайёр бўлиши, махсус таълим мазмунидagi ўзгаришларни ижодий кўриб чиқиш ва уларни педагогик фаолиятда қўллаш, педагогика ва психология фанлари бўйича ўз билим ва кўникмаларини доимий равишда оширишга тайёр бўлиши керак.

Педагогик фаолият - бу ёш авлодни иқтисодий, сиёсий, ахлоқий ва эстетик мақсадларга мувофиқ ҳаётга онгли равишда тайёрлашга қаратилган катталарнинг ижтимоий фойдали фаолиятининг алоҳида туридир [6].

Педагог кадрларни янги шароитларда ишлашга тайёрлаш нуқтаи назаридан таълимнинг кредит технологиясига алоҳида эътибор қаратиш лозим. Бу замонавий ахборот технологияларига асосланган сифат жиҳатидан янги прогрессив таълим тури бўлиб, кейинги йилларда ушбу таълим соҳасига бўлган қизиқиш тобора ортиб бормоқда.

Дарс жараёнини мақсадли ташкиллаштиришда кредит-модуль тизимининг ўрнини алоҳида қайд этиш лозим. Ҳар бир педагог дарс жараёнини ташкиллаштиришда қуйидагиларга аҳамият бериши муҳим ҳисобланади:

- ўқув фанининг аниқ мақсадини белгилаш;
- фаннинг ҳажми ва мазмунини аниқлаш;
- зарур бўлган таълим технологияларини ишлаб чиқиш ва тавсия этиш;
- фаннинг моддий ва техник таъминотини яратиш;
- таълим олувчиларнинг хусусиятларини ўрганиш;
- ўқитувчининг тайёргарлиги ва дарс машғулотини лойиҳалаш;
- дарс жараёнида талабалар фаоллигига урғу бериш;
- дарс самарадорлигини ошириши мумкин бўлган илғор, инновацион пед технологиялардан унумли фойдаланиш;
- дарс мобайнида талабаларнинг мустақил фикрлаб, мулоҳаза юритишларига имконият яратиш.